

16 år

28 år

35 (?) år

36 år

38 år

En viljestark människa

Sällan har så många skrivit så mycket om en författarinna, vars produktiva tid egentligen endast omfattade några få år.

Victoria Benedictsson finns ännu hundra år efter sin bortgång mitt bland oss, tydligare och kanske mer intensivt än någonsin under denna period.

Men det märkliga är att det inte är hennes rent litterära alster, som tilldrar sig största intresset utan fastmer hennes publicerade dagböcker och brev, som ger mer av människan Victoria Benedictsson än hennes berättelser och romaner.

Det är i de dagliga anteckningarna hon lämnar ut sig, hänsynslöst, och förmodligen hela tiden medveten om att de en gång helt eller delvis ska läsas av andra, trots förbehållet hon skrev på försättsbladet till den första dagboksfolianten: "Förbjuden ingång. För egen räkning." På pärmen till andra volymen förmanade hon: "Öppna ej."

Men det gjorde man ändå så småningom, och därmed blottades de innersta tankarna hos en av de mest särpräglade författarinnorna i hela den svenska litteraturen.

Den sentida läsaren kan inte undgå att gripas och fångas av hennes livsöde. Victoria Benedictsson kunde aldrig ana eller drömma om att hon femtio år efter sin bortgång skulle få en byst av sig rest i det samhälle, där hon kände sig så hemlös, och att man ytterligare femtio år senare i samma samhälle skulle ägna hennes minne största uppmärksamhet, i aktning för hennes författarskap, för hennes säregna, av stolthet och rastlöshet präglade personlighet och i förståelse för hennes sökande efter konstnärlig frihet och ett annat livsrum än det Hörby kunde erbjuda henne, när hon levde här för ett sekel sedan.

Det har skrivits fler böcker om Victoria Benedictsson än av henne. Levnadsteckningar, psykoanalytiska studier, publicerad korrespondens med författarkolleger och anhöriga, dagböcker, tidningsartiklar och nu även TV-film — vilken annan 1880-talsförfattarinna har tillnärmelsevis blivit föremål för en liknande uppmärksamhet?

Att Victoria Benedictsson så till den grad berör oss hänger förstås till icke oväsentlig del samman med hennes exhibitionistiska läggning och narcissism, som så tydligt framträder i de mesta hon skrivit. Hon är också analytiker, den ofta kyligt iakttagande lyssnaren, som klart minns samtal och ord, situationer och händelser och som väger allt på guldväg i sin

skrivkammare och aldrig försummar att även bifoga egna synpunkter och kommentarer.

Det finns en intensitet och klarsyn som en röd tråd genom myllret av iakttagelser, historier och utkast som hon nedtecknar i sina almanackor och dagböcker.

När man läser dem och studier av Victoria Benedictsson som människa kan man lätt få intrycket att hon var så helt upptagen av sig själv, så besjälad av viljan att uppnå sina litterära och konstnärliga mål, att det inte blev någon tid över alls för hennes närmaste, familjen i postmästaregården i Hörby.

"Härmed skickar jag ett av lille-mors rara brev, det var det tredje jag fick samma dag. Jag kunde ej låta bli att läsa det delvis för Pappa, det rörde honom till tårar."

Men påstår man något sådant, gör man henne orätt. Victorias älskade styvdotter Mathilda (Matti), född 1865 och död 1952, som 1888 gifte sig med Karl af Geijerstam, bror till författaren Gustaf af Geijerstam, lät 1909 publicera en samling brev, som VB skrivit till henne och hennes man. Utgivningen skedde just i akt och mening att framhäva en sida av författarinnan, som Matti ansåg ha blivit förbisedd i allt som skrivits om modern efter hennes död.

"Att emottaga, fylla och glädja och varda ett nytt hem med uppfostrade barn, där hon, som man lätt kan förstå, var den mest givande, är icke ett litet stordåd med hennes läggning för stora lyckomöjligheter", skrev Matti af Geijerstam i inledningen till brevboken och fortsatte:

"Hon hade stor makt över sin vilja att ej visa oss sina mörka stunder. Oss föreföll hon så nöjd och ej alls olycklig och hon blev för oss fem barn, två pojkar, tre flickor, det bästa uppfostrarinnan och modern."

"Käraste lilla dotter". hälsar VB till Matti i ett brev

från Malmö 1882. Mottagaren var då sjutton år. Tonen dem emellan djupnar alltmer under de följande åren, med omtanke och förtrolighet som dominerande inslag. VB vänder sig till "sitt älskade barn" och undertecknar med "Lille-mor."

Den 18 februari 1887 skrev Matti till sin fästman Karl af Geijerstam:

"Härmed skickar jag ett av lille-mors rara brev, det var det tredje jag fick på samma dag. Jag kunde ej låta bli att läsa det delvis för Pappa, det rörde honom till tårar och samma kväll skrev han ett så hjärtligt rart brev som Mor besvarat med samma stil."

Sommaren samma år vistades VB en tid på **Foglarö** i Stockholms skärgård. Därifrån skrev hon till Matti den 3 augusti:

"Jag ar glad, bekymmerslös, nastan lycklig. Men jag vet, att detta blott ar en vilotid, ett vapenstillestånd."

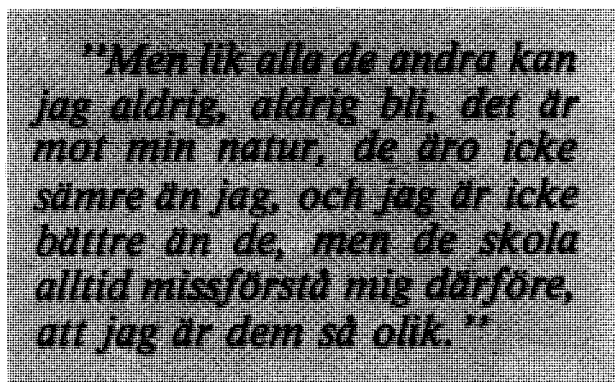
Och vidare: "Barn — hur nara har vi icke kommit varandra på sista tiden! Du har utvecklats, du ar en människa och du förstår det som ar mänskligt. Hur jag håller av dig! Varför? Därför att du icke **begär** att jag skall leva. Jag vill gå bland er så länge det finns ett arbete för mig. Jag vill älska er och vara glad åt samvaron."

Atskilliga andra, med vilka Victoria Benedictsson korresponderade, har också kant behov av att ge offentlighet åt sin brevväxling även om det ofta skett på ett ensidigt sätt. Men också i dessa fall har värdefulla bidrag lämnats till belysningen av VB som människa och sina vänners van.

Hilma Hagelback, dotter till kantorn och organisten Bengt Hagelback i Hörby och Lyby församlingar, var nastan **jämnårig** med VB och blev en av hennes nara vänner. Nar Hilma 1879 flyttade till Landskrona, inledde de en brevväxling, som fortsatte till ett gott stycke in på 1880-talet. De träffades även flera gånger under den tid VB **mycket** uppehöll sig i Köpenhamn.

I **Sällskapet** Skånes årsbok "Skåne" årgång 1925 berättade den då 76-åriga Hilma Hagelback om sin brevväxling med Victoria.

"Vad som förde oss samman var det gemensamma intresset för musiken. Hon sjöng och spelade piano.

"Men lik alla de andra kan jag aldrig, aldrig bli, det ar mot min natur, de äro icke sämre än jag, och jag ar icke bättre än de, men de skola alltid missförstå mig därför, att jag ar dem så olik."

Vi kommo var vecka samman — ömsom i hennes hem, ömsom i mitt. Vi brukade spela fyrhändigt — vanligen var det **Weber**, Mozart och Beethoven som mest intresserade oss.

Vi **gingo** ofta och promenerade samman. Vår **älskingsplats** var södra allén på Hörby kyrkogård vid stenvuren, där ån flöt nedanför. Vi utbytte tankar och talade om allt möjligt i denna världen. Victoria hade ju så många intressen, hon målade tavlor, vilka

hon sålde för att **tjäna** pengar på. Jag kunde förstå att hon på detta sätt ville söka genom eget arbete nå oberoende och frihet.

Innan hon blev sjuk, var hon glad och deltog i ungdomens nöjen på orten. Också fanns det mycket ungdom i Hörby på den tiden. Man samlades hos handlande **Ljungbergs** samt apotekare Nordqvists **gästfria** hem. Dar fick ungdomen dansa och roa sig", berättade Hilma Hagelback.

I ett utdrag av de brev, som Hilma Hagelback låter publicera, ger Victoria Benedictsson uttryck för den kluvenhet, som behärskade henne:

"Symaskinen smattrar och slamrar därute i salen, jag borde också vara dar, för att verka i mitt kall och sy på kalsonger, liksom jag gjorde i går, men jag ar nu en gång vorden till en sådan kvast som pekar mot skyn istället för att helt beskedligt **släpa** på golvet, men det kan numera inte hjälpas. — Ty nar jag får tag i en penna, plumpar jag på hela världen bara för nöjet att få skratta åt den."

I ett annat brev till väninnan skriver hon den 12 nov 1880 från Hörby:

"Det finns så mycket verkligt i livet och jag skulle vilja aga förmågan att sälla verkligheten ifrån skenet och kunna saga åt människor 'se så mycken vete' och 'se så många agnar' jag funnit, men det ar dåraktiga, äregiriga tankar och jag skulle **gärna** vilja vara ödmjuk och god, kanske kan jag bli det en gång, tror du inte det, Hilma? Men lik alla de andra kan jag aldrig, aldrig bli, det ar mot min natur, de **äro** icke **sämre** än jag, och jag ar icke bättre än de, men de skola alltid missförstå mig **därföre**, att jag ar dem så olik."

Fyra år senare bevisade hon för sig själv och omvärlden med de realistiska berättelserna "Från Skåne" att hennes tankar icke varit "dåraktiga".

En av Victoria Benedictssons författarkolleger var Ola Hansson (1860—1925). I tidskriften Ord och bild berättade han år 1901 sina minnen av Ernst Ahlgren och återger då även några expressiva exempel på hennes brevskrivning.

Ola Hansson har "under svarta **stjärnor**" beklagat sig för Victoria, hon svarar — i januari 1887 — att även hon har sina "mörka tider."

Så fortsätter hon: "Så nog förstår jag dig — fast orsaken till min livsfientlighet uteslutande ligger i de yttre omständigheterna, mot vars tryck hela mitt inre kan resa sig ibland, harmfullt hotande att slå spelet över anda, nar det står så ohjälpligt uselt.

Först den femtonde i dennamånad for fan ur kroppen på mig, och då **låg** fru Marianne dar utan slut, jag nastan pank, alla människor trötta på att vänta ut min långsamma fru. Jag fick då med ens denna glupande arbetslust, som ibland griper mig likt en **natur**makt, i vars händer jag själv ar ett ingenting, och jag skrev, jag skrev snart sagt både dag och natt, jag förbjöd de mina att fråga hur det gick med arbetet, förbjöd dem att komma ned i mitt rum, jag var kroppsligt sjuk, men jag visste att boken skulle hinna bli **färdig** innan krafterna **voro** förbrukade, och så i går renskrev jag de sista raderna och sande dem genast till Stockholm."

Nar Ola Hansson får budet om Ernst Ahlgrens bortgång, kan han icke fatta det. Vad som hänt, skriver han, "stod i en så fullständig motsats till hennes trots allt i grund och botten fasta och muntra personlighet."

välbekant ar **VB:s** omfattande korrespondens med Axel Lundegård, dar hon bland så mycket annat ofta även kommer in på **ämnet** pengar. Victoria hade ett

ekonomiskt sinnelag, som får ett uttryck i brev till Lundegård den 31 maj 1886. Han har nämnt något om "hjärta" och hon svarar att hon inte vet "om hon har något sådant, åtminstone är det mycket obetydligt, men en alldeles kolossal nyfikenhet, det har jag."

Hon fortsätter: "Är det inte rysligt lågt att ha pengar stående i banken* och ändå med största sinneslugn tanka på, att du, om oturen är framme, kan bli pank — tanka det med en viss nyfikenhet: vad skall han då göra?"

Så friskt raljant kunde tonen vara mellan de bada kamraterna, när VB var på det humöret.

Lundegård får också veta: "Men att göra som *nit-tionio* fruntimmer av hundra skulle göra, ta ut pengarna ur banken och låna dem åt dig, skulle det inte vara att ge upp alla anspråk på att vara det där enda hundrade praktexemplaret, som blivit begåvat med mänskligt förnuft och icke blott kvinnligt. Ty att racka handen, trots medvetandet att ens handtag ej kan göra någon verklig nytta, det är helt enkelt löjligt."

I all sin neurotiska laggnings ägde Victoria Benedictsson ett frihetspatos, som helt dominerade hennes personlighet. "Lägger man stångmila i min mun, då stegrar jag mig och slår itu både skaklar och mer"

*Det hade hon, se längre fram under Frosta sparbanks 140-årsjubileum.

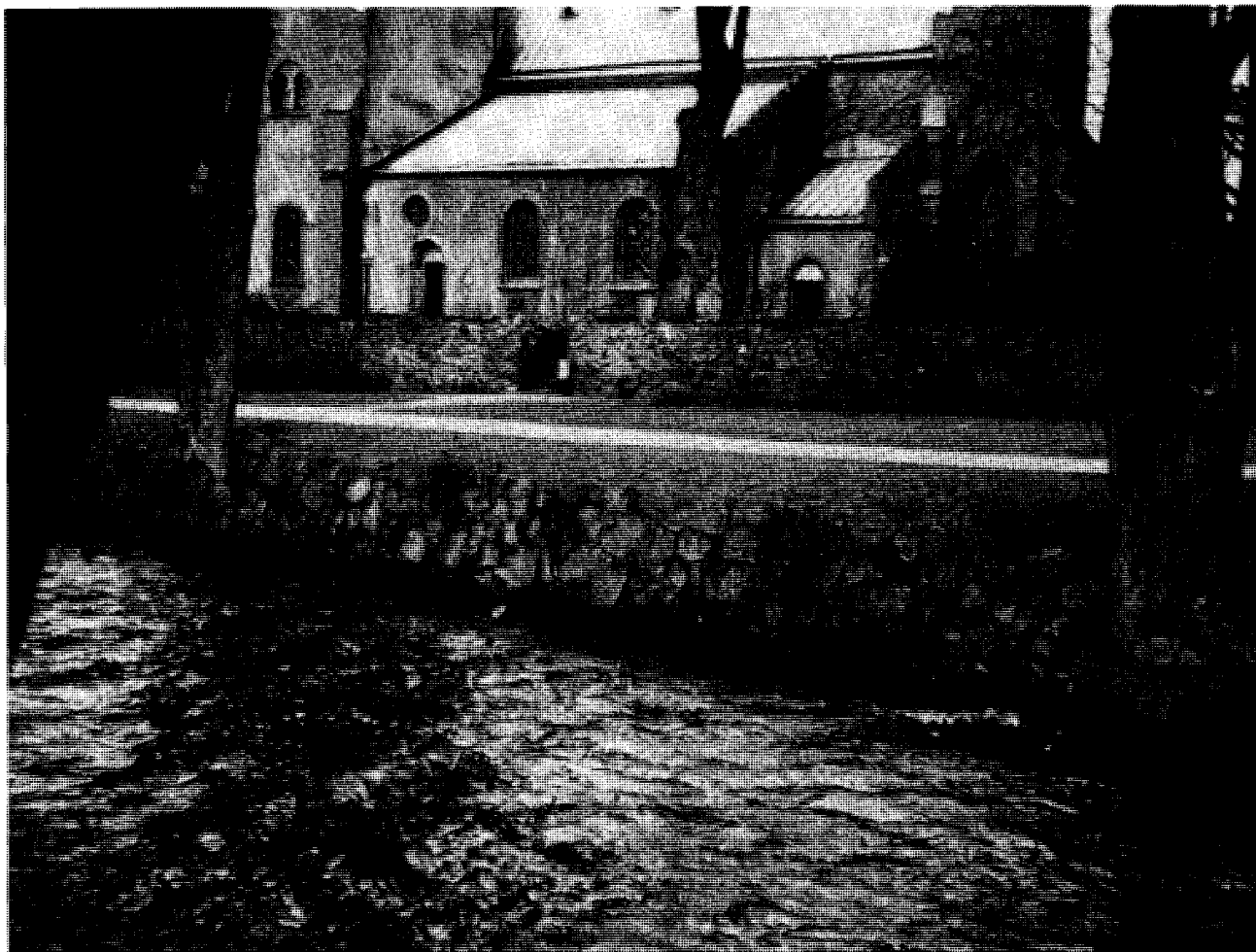
anförtror hon en annan av sina författarvänner, Ellen Key (1849—1926) i ett brev den 13 mars 1888.

Psykoanalytikern Tora Sandström skrev 1935 boken "En psykoanalytisk kvinnostudie" över Victoria Benedictsson. Bland drag som melankoli, självförakt, narcissistisk överskattning av det egna jaget, dyrkare av kraft, sundhet och glädje är det ändå till sist viljestyrkan, som gör störst intryck.

Tora Sandström fångar på ett ställe i några meningar vad vi som nu går att hylla Victoria Benedictsson hundra år efter hennes död kanske uppfattar som själva kärnan i hennes rika och oerhört sammansatta personlighet:

"Det förefaller naturligt att en människa i besittning av en sådan sällspord viljestyrka som Ernst Ahlgren är övertygad om viljans frihet. Hennes sega energi har övervunnit de svåraste motstånd, såväl yttre som inre, då det gällt för henne att få agna sig åt vad hon ansåg vara sin kallelse, hennes starka vilja har behärskat den inre våldsamma oron och givit henne *förmåga* att visa ett orubbligt lugn, den har hjälpt henne ett långt stycke på väg att förverkliga hennes ideal som människa."

Det är så vi ska se och minnas Victoria Benedictsson, den omutliga och aldrig med sin övertygelse dagtvingande författarinnan, den alltigenom akta *människan*, tragediennen i sitt livs passionsdrama.

"Vi gingo ofta och promenerade samman. Vår älsklingsplats var södra allén på Hörby kyrkogård vid stenmuren, där än flöt nedanför". (Hilma Hagelbäck om Victoria Benedictsson i "Skåne Årsbok 1925"). Foto: Henry Holm